Др Рајка Бошковић

ЛИКОВНА КУЛТУРА

за 7. разред основне школе

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ • БЕОГРАД

Рецензенти

др Наталија СИМЕОНОВИЋ, професор ВСС Београдска политехника, Београд

Бранко ЂУКИЋ, професор ликовне културе у ЕТШ „Јован Трајковић", Зрењанин

Владимир МАРКОВСКИ, професор ликовне културе у ОШ „20. октобар", Београд

Уредник

Стефан ПАУНОВИЋ

Одговорни уредник

Слободанка РУЖИЧИЋ

Главни уредник

др Милорад МАРЈАНОВИЋ

За издавача

др Милорад МАРЈАНОВИЋ, в. д. директора

Министар просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије решењем број 650-02-0628/2019-07 од 4. 2. 2020. године одобрио је овај уџбеник за издавање и употребу у трећем разреду основне школе.

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

37.016:73/76(075.2)

БОШКОВИЋ, Рајка, 1966-

Ликовна култура : за 7. разред основне школе / Рајка Бошковић. - 1. изд. - Београд : Завод за уџбенике, 2020 (Нови Сад : Сајнос). - 86 стр. : илустр. ; 29 cm

Тираж 2.000. - Појмовник: стр. 81-84.

ISBN 978-86-17-20329-8

COBISS.SR-ID 16118281

ISBN 978-86-17-20329-8

© Завод за уџбенике, 2020.
Ово дело не сме се умножавати, фотокопирати и на било који други начин репродуковати, ни у целини ни у деловима, без писменог одобрења издавача.

Поштовани ђаци,

За ликовну културу од непроценљивог је значаја научити гледати, али и „видети" вредност уметничког дела, неговати осетљивост за истинске вредности и, на крају, моћи сагледати и онај дубљи слој уметничког дела, који није очигледан, али који постоји и несумњиво делује на нас.

Уметник види даље и дубље, он гледа „иза" очигледног, иза онога што је само очима видљиво. Он уочава склад, пропорцију и лепоту око себе, и онда то представља. Уметник сагледава оно невидљиво, тачније оно што је невидљиво очима, и то представља кроз видљиво – у свом уметничком делу. Управо због тога нас врхунска уметничка дела одушевљавају и надахњују.

И за нас који нисмо уметници важно је да се загледамо дубље, иза очигледног, да бисмо доживели пуноћу израза онога што се налази у свету око нас.

Да би се што боље сагледала и та димензија, потребно је савладати и темељна начела компоновања, као и размер – пропорције неког облика, а такође и начин виђења и предствљања простора – перспективу.

Савремена технологија је данас област која се користи у стварању уметничких дела. Зато је посебан одељак у Уџбенику посвећен односу савремене технологије и уметности, што ће вам омогућити да се лакше и сигурније крећете кроз савремену уметност.

Аутор

ВОДИЧ КРОЗ УЏБЕНИК

НАЗИВ ПОГЛАВЉА

Назив поглавља упућује на област која се обрађује у лекцијама које следе.

РЕПРОДУКЦИЈЕ УМЕТНИЧКИХ ДЕЛА

Путем репродукција одабраних уметничких дела упознајеш се са уметношћу прошлих епоха, али и савременог доба. Репродукције такође служе и као подстицај да се самостално упустиш у ликовно изражавање, без икакве потребе подржавања тих дела. Напротив, она су ту да ти буду надахнуће не само за ликовно изражавање, него и као подстицај за уочавање стања, призора и детаља у свету око нас које је уметник видео, доживео и изразио у свом уметничком делу.

НАСЛОВ ЛЕКЦИЈЕ

Наслов лекције упућује на основну тему лекције.

ОСНОВНИ ТЕКСТ

Основни текст лекција служи да на јасан и прегледан начин усвојиш нова знања из дате области, али и да разјасни оно о чему се у тој лекцији говори. Уџбеник нуди нешто што ти не може понудити интернет (и поред наизглед непрегледне количине података, занимљивости и разноврсних информација), а то је пажљиво одабран и осмишљени садржај текста, који ти даје чврст темељ за даљу надградњу знања и вештина у области ликовне културе.

ВЕЖБЕ

Вежбе су осмишљене да те подстакну на уочавање битних својстава облика и простора око нас, али истовремено, да кроз анализу облика и простора у природи, свакодневном окружењу и у уметности, научиш да издвајаш и сагледаваш суштинска својства одређеног облика, која га чине особеним и издвајају од других. И на крају, вежбе су осмишљене да те подстакну да тако сагледан облик, са његовим најупечатљивијим одликама, изразиш ликовним средствима, наравно, на свој начин и уједно да ликовним елементима изразиш и свој унутаршњи свет, свет маште и снова.

ДА ПОНОВИМО

На крају сваког поглавља налази се део „ДА ПОНОВИМО", у коме је, на прегледан начин у неколико реченица, дат најважнији садржај пређеног градива. Не може се, наравно, запамтити све што се научи током школске године, али се издвајањем и понављањем најбитнијег, на сажет начин, обезбеђује основ за даље учење. „ДА ПОНОВИМО" представља сажетак онога што сте учили, што треба запамтити и што ће вам послужити и надаље у животу.

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Овај додатак у свакој лекцији ће помоћи повезивању појмова из ликовне културе са градивом из других предмета и допринети твом бољем разумевању и уочавању ликовних елемената, не само у уметничким делима, него и у природи.

Простор и композиција

- Композиција
- Пропорције
- Перспектива

КОМПОЗИЦИЈА

Композиција линија

Компоновати значи организовати одређене елементе у јединствену целину.

Да би целина била јединствена, делови од којих се она састоји морају бити добро организовани и повезани. Компоновање се примењује и у различитим врстама уметности – књижевности, музици, позоришту и филму. Елеметни композиције разликују се у различитим уметностима. Оно што је важно јесу начела компоновања, односно добра организација елемената у јединствену целину.

Основна начела компоновања су равнотежа, ритам, склад, контраст, доминанта и јединство.

У свакодневном животу сусрећемо се са коришћењем начела компоновања, почев од уређења дома, облачења, постављања стола, али и припремања неког јела.

Да би се остварила јединствена **композиција**, тј. да би се различити елементи организовали у добро осмишљену целину, најважнија је идеја. За остваривање добре композиције није довољно само механичака примена начела компоновања, већ је веома важна идеја која их повезује у једну осмишљену целину. Зато захваљујући управо различитим идејама уметника постоји толико богатство примена начела компоновања уметничких дела.

Линија је један од основних ликовних елемената којима се остварује композиција. Поред линије, у основне елементе ликовног дела спадају и **облик**, **боја**, **текстура** и **светлина**.

Могућност извођења различитих линија омогућава стварање разноврсних композиција.

Многа научна проучавања бавила су се дејством линија на човека. Утврђено је да различите линије имају различито психолошко дејство на човека. Због тога се само линијом могу изразити разноврсна стања. Установљено је, такође, да постоје нека основна изражајна дејства линије на човека, и то:

– водоравна линија – подстиче мир, делује опуштајуће; зато симболизује мир, опуштање, смрт, благостање.

– усправна линија – подстиче осећај раста,
узрастања,
уздигнућа;
симболизује раст, уздигнуће, живот.

– коса линија – подстиче осећај кретања.

– испупчена линија - ствара утисак енергије, отпора.

– улегнута линија – изазива стање умора, лењости, безвољности.

– таласаста линија – даје утисак благости, кретања, нежности.

– изломљена линија – изазива утисак енергичности и грубости.

Као што и саме линије изазивају у човеку осећај опуштености или енергичности, тако и свака композиција састављена од линија побуђује неки од осећаја, у зависности од тога шта доминира у тој композицији.

Василиј Кандински, Композиција

Андре Дерен, Шума

Анри Матис, Аутопортрет

Птица на сувој грани, кинески цртеж

Биологија – лист, жбуње, дрвеће – основна грађа
Српски језик – језичко изражавање у описивању

Композиција боја

Боје код људи изазивају одређене реакције, осећај и расположење. Многобројна истраживања показују да боје на човека утичу на несвесном нивоу. Свака боја делује на човекову душу и изазива одређени осећај у човеку. Отуда и најмања промена у нијанси једне боје утиче на човеков доживљај.

Поред **основних** и **изведених боја**, које смо обрадили у претходним разредима, постоје и **терцијарне боје**. Основне или примарне боје називају се и боје 1. реда јер се њиховим мешањем добијају све друге боје. Изведене или секундарне боје називају се и бојама 2. реда јер се добијају мешањем две основне боје у размери 2:2. Терцијарне боје се називају боје 3. реда јер настају мешањем једне основне и једне секундарне боје у различитим размерама (1:3, 1:4, 1:5 итд.). То су жутонаранџаста, црвенонаранџаста, љубичастоплава, љубичастоцрвена, плавозелена и друге нијансе боја између једне основне и једне секундарне боје – између жуте и наранџасте, жуте и љубичасте, жуте и зелене итд. Терцијарне боје могу бити чисте или неутралне.

За уметничку композицију важан је међусобни однос боја. Боје су најинтезивније када се налазе у комплементарном односу, то јест када се жутој супротставља љубичаста, црвеној зелена, а плавој наранџаста боја. Композиција такође зависи од светлосних и динамичких својства боја. Топле боје (жута, црвена и наранџаста) су динамичне и стварају утисак да се „крећу" према посматрачу. За разлику од тога, хладне боје имају ниску светлосну вредност и стварају утисак да се удаљавају од посматрача (плава и љубичаста) или да су статичне (зелена).

Добро осмишљен распоред боја веома је важан не само за слике, него и за скулптуре. Боја скулптуре често је боја самог материјала од кога је она направљена. За обликовање скулптуре се користе разне врсте камена, које могу бити различите боје, од беле, ружичасте, црвене, смеђе, сиве до црне боје. Али такође се скулптура може и накнадно обојити.

Анри Матис, Портрет госпође М са зеленом пругом

Пажљиво погледајте слику Анри Матиса. Поведите разговор о томе на који начин је уметник постигао композицију боја? Размотрите које је боје насликао у комплементарном односу и зашто? Потруди се да објасниш шта је постигао употребом топлих и хладних боја на овом портрету.

Пол Гоген, Та Матете

Анализирајте слику Пола Гогена. Како видимо фигуре које седе? Фигуре на левој страни слике су даље од нас. На који начин је уметник то постигао? Да ли само величином фигура или и бојама? Колико топле или хладне боје којим су фигуре обојене утиче на то? Поведите разговор о томе.

Пит Мондријан, Композиција

На примеру слике Пита Мондријана поведите разговор истовремено и о композицији линија и о компизицији боја. Да ли је ова композиција отворена или затворена? Објасните шта утиче на то? Уочите које боје се на овој слици „приближавају" посматрачу, а које се „удаљавају". Објасните зашто. Затим направите експеримент. Нека свако нацрта исту шему линија и квадрата као што је на овој слици, а затим варира топле и хладне боје, и за линије, и за плохе. На крају упоредите ваше радове.

Константин Бранкуши, Риба

Пажљиво погледајте скулптуру Константина Бранкушија. На који начин је уметник употребио природну структуру камена да истакне својства рибе као бића које плива у води? Размислите зашто ју је поставио на овакво уско постоље. Шта је постигао тиме? Како утиче контраст углачаности камена постоља у односу на боју и живописност камена од кога је обликована риба?

Српски језик – језичко изражавање у описивању

ЗАНИМЉИВОСТ...

Утврђено је да на човека делује преко дванаест хиљада различитих нијанси и различитих интензитета боја.

При композицији боја веома је важно деловање боја у међусобном односу. Једна одређена боја може деловати пријатно када се гледа издвојено, али у односу с неком другом бојом може да изазове неугодан осећај.

Композиција облика

Компоновање ликовног дела представља сложен али и занимљив процес. Иако се у уметности користе различити ликовни елементи који се организују у једну повезану целину, композиције према распореду и организацији облика могу бити хоризонталне, вертикалне, дијагоналне, пирамидалне, кружне и слободне композиције.

Хоризонтална композиција је композиција на којој су облици и други ликовни елементи распоређени по хоризонтали, то јест водоравно. Ова врста композиције ствара утисак мирноће, опуштености, реда и подстиче осећај ширења на лево и десно.

Вертикална композиција представља композицију на којој су облици и остали ликовни елементи распоређени по вертикали. Уметници пре самог рада бирају и сам формат слике и одлучују да ли ће слика бити на положеном или усправном правоугаонику. Вертикална композиција подстиче утисак даљег простирања и стремљења на горе.

Дијагонална композиција је композиција на којој доминирају дијагонално распоређени облици и други ликовни елементи. Такав распоред подстиче утисак кретања и ствара осећај дубине простора.

ДИЈАГОНАЛНА КОМПОЗИЦИЈА

Соно Хирошиге, Изненадни пљусак

ХОРИЗОНТАЛНА КОМПОЗИЦИЈА

Петар Добровић, Једрилице у луци

ВЕРТИКАЛНА КОМПОЗИЦИЈА

Ел Греко, Чудо светог Маурицијуса

Кружна композиција је композиција на којој су облици и други ликовни елементи распоређени у облику (замишљеног) круга или спирале. Они могу бити концентрисани ка центу или стврати утисак да се шире од центра ка околном простору.

КРУЖНА КОМПОЗИЦИЈА

Христово крштење и сабор апостола, Гала Плацидија, Равена, византијски мозаик

Математика – геометријски облици у простору

Пирамидална композиција представља композицију на којој су облици и остали ликовни елементи организовани тако да формирају (замишљени) облик пирамиде.

ПИРАМИДАЛНА КОМПОЗИЦИЈА

Леонардо да Винчи, Богородица са дететом и Светом Аном

Слободна композиција се односи на композицију у којој су облици и остали ликовни елементи организовани без неког уочљивог реда и поретка.

СЛОБОДНА КОМПОЗИЦИЈА

Хуан Миро, Песникиња

Равнотежа – симетрична, асиметрична и оптичка

Равнотежа поред ритма, контраста, склада, доминанте и јединства композиције, спада у основна начела компоновања. Свака композиција се састоји од више различитих ликовних елемената који су међусобно повезани у једну целину. Да би се створио утисак усклађености и уравнотежености свих елемената у композицији, потребно је постићи њихову равнотежу.

Равнотежа у композицији може се постићи не само симетричним већ и асиметричним распоредом ликовних елемената.

Симетрична равнотежа се постиже распоредом ликовних елемента истих величина и облика у односу на средишњу осу. Она се још назива правилна, формална и статичка равнотежа, зато што ствара утисак статичности призора.

Андреј Рубљов, Света Тројица

Свети Јероним, критска икона

Заједно у разреду анализирајте икону Андреја Рубљова. Разматрајте на који начин је постигнута равнотежа, облицима или бојама? Која врста равнотеже је остварена – симетрична или асиметрична? Нека свако изнесе своје мишљење. Пажљиво саслушајте једни друге. На крају заједнички, уз помоћ професора, утврдите која врста равнотеже је остварена на овом делу.

Анализирај икону Свети Јероним. Сагледај и образложи на који начин је постигнута равнотежа боја. Пре свега уочи које две боје доминирају на слици и у каквом су оне међусобном односу. Да ли је равнотежа симетрична, асиметрична или оптичка? Образложи зашто.

Асиметрична равнотежа се постиже распоредом ликовних елемената различитих облика и величина који нису симетрични у односу на средишњу осу. Она се назива и неправилна, неформална и динамична равнотежа, зато што се асиметричним распоредом ликовних елемената ствара утисак немира и динамике.

Поред симетричне и асиметричне равнотеже постоји и **оптичка равнотежа**. Оптичка равнотежа се заснива на имагинарној или тзв. визуелној тежини облика, али и боја. Наиме, сваки облик има своју имагинарну тежину. Неки облици делују теже, а неки лакше. Заобљени облици делују теже, док угласти изгледају лакши. Такође, квадрат делује тежи од троугла исте величине.

Да би се постигла оптичка равнотежа композиције, потребно је водити рачуна о визуелном деловању, пре свега облика и боја, али и свих других елемената који чине ликовну композицију.

Константин Бранкуши, Фока

Покушај да уочиш на који начин је Константин Бранкуши у делу Фока, остварио равнотежу. Пре свега уочи које је битну одлику фоке уметник изразио у овом делу, иако нема дословне сличности. Пажљиво погледај однос доњег дела тела и главе фоке.

Антоан Певзнер, Развијање површине

Када размишљамо о равнотежи облика, какав утисак оставља скулптура Анотана Певзнера? Да ли линије које се налази на површини скулптуре доприносе равнотежи или не?

Исамо Ногучи, Сто

Заједнички размотрите коју врсту равнотеже је остварио Исамо Ногучи на овом столу. Како је то постигао? Да ли однос лаких (стакло) и тежих (постоље) елемента утиче на то?

Биологија – биљке и цветови са стабљикама, симетрични и асиметрични
Физика – равнотежа тела, равнотежа на полузи
Хемија – грађа кристала

Контраст

Контраст је једно од битних начела компоновања. Контраст се темељи на супротстављању различитих елемената у међусобном односу. Њиме се појачавају особине елемената који имају супротна својства. Може се остварити различитим ликовним елементима – линијама, облицима, бојама, текстурама, светлинама.

Контраст је однос супротности.

Контраст линија постиже се супростављањем танких и дебелих линија, тананих и енергичних, испрекиданих и пуних, таласастих и равних, изломљених цик-цак и правих, нежних и жестоких потеза, и слично.

Контраст облика може се постићи супростављањем великих и малих облика, пуних и празних, тешких и лаких, облих и угластих, правилних и неправилних, пуних и шупљих и слично.

Контраст боја може се остварити на више начина. Контраст црне и беле боје најјачи је контраст ахроматских боја. Контраст хроматских боја може се постићи коришћењем три боје. Најјачи контраст хроматских боја постиже се међусобном комбинацијом трију основних боја. Јачина контраста изведених или секундарних боја слабија је од основних, док је контраст терцијарних боја

Олга Јеврић, Комплементарне форме

Јан Вермер, Географ

најслабији. У сликарству се такође примењује контраст комплементарних боја, контраст топлих и хладних боја, као и контаст светлијих и тамнијих нијанси боје.

Контраст површина и текстура користи се не само код дводимензионалних него и код тродимензионалних композиција. Контраст различитих текстура примењује се и у цртежу, слици, графици, скулптури и архитектури. Уметник начином обраде материјала ствара различите текстуре и може да постигне контраст супротних текстура на истом раду.

Контраст светлина или контраст светло – тамно остварује се различитим нијансама хроматских и ахроматских боја. На тродимензионалним облицима он се постиже контрастом светлости и сенке, различитим испупчењима и удубљењима у маси.

Василиј Кандински, Композиција 4

Географија – рељеф Земље

Аниш Капур, Инсталација

Пажљиво разгледајте наведена уметничка дела. Анализирајте свако дело појединачно, и укажите које врсте контраста се могу запазити на њима. На крају упоредите исту врсту контраста на слици, скулптури и инсталацији.

Орнамент

Орнамент, као шара која се понавља у одређеном ритму, јавља се на различитим предметима од самих почетака људске цивилизације. Још је човек у каменом добу различитим шарама украшавао предмете за свакодневну употребу – посуђе, оруђе, оружје, намештај, колибе и друго. Човек је почео да украшава орнаментима и прве рукописне књиге, као и разне приватне и јавне просторе у којима је живео и боравио – куће, позоришта, храмове. Такође орнамент је био сликан или урезиван на различитим уметничким делима, зидним сликама, скулптурама и архитектонским елементима.

Орнамент је шара састављена од геометријских, биљних или животињски стилизованих облика који се понављају у одређеном ритму.

То је један од елемената у уметности који је широко заступљен током целе историје људске цивилизације. То је проистекло из дубоке људске потребе да се постигне и лепота, а не само корисност предмета и простора који нас окружују.

За геометријски орнамент могу се користити различити геометријски облици, док се за орнамент сасатвљен од облика из природе користе различити биљни и животњски мотиви.

Иако се за орнамнет често користе биљни и животињски мотиви, они се поједностављују, стилизују, одбацујући сувишне детаље. Стилизацијом се природни облици своде на једноставније облике. На тај начин се они боље уочавају на орнаменту у коме се облици понављају и уклапају у једну јединствену шару.

Орнамент може да се направи у виду траке. Таква врста орнамента назива се **фриз**.

Када се орнамент ради у облику круга, онда се назива **розета**.

Шара уз саму ивицу неког предмета назива се **бордура**.

Сама реч орнамент потиче од латинске речи ornamentum – што значи украс, шара, накит.

Колица из Дупљаје

Колица из Дупљаје (детаљ)

Камени под, манастир Манасија

Камени под, манастир Хиландар

У архитектури средњовековне Србије сачувани су веома вредни подни мозаици са орнаментима. Камени под у Хиландару из 14. века састоји се од великих геометријских орнамената. Наизменичним ређањем кругова и праоугаоника, са бордурама и разним ситним облицима, остварен је изузетан орнамент не само композицијом елемената него и распоредом боја (зелене, беле, сиве, љубичасте, наранџасте, црвене).

Камени под у Манасији, из 15. века, урађен је од разнобојних камених плоча (црвених, зелених и окер), поређаних у облику крста. У средини каменог пода налази се декоративна розета.

Савремени улични орнамент, Лисабон

Занимљиви орнаменти на поплочаним трговима Лисабона доприносе упечатљивости доживљаја овог града. Чак и када су урађени само од две нијансе сиве, неутралне боје, одабраним обликом и добро осмишљеном композицијом стварају утисак посебног места.

Фреска из манастира Каленић

Орнаменти са српских средњовековних фресака из манастира Сопоћани и Лесново

У српском средњовековном зидном сликарству орнамент је имао веома важну декоративну улогу, али и утемељено симболичко значење. Орнаменти су представљали јединствену целину са осталим зидним сликарством.

Поред тога што су сликани орнаменати служили за украшавање површина које су биле неподесне за сликање сцена, они су имали и своју сврху. Орнаменти у виду трака служили су да се њима уоквире појединачне сцене. Такође, орнаменти су насликане сцене на зиду делили на водоравне зоне. Орнаментима су се осликавали и архитектонски делови ван равни зида, као што су стубови, делови над вратима, греде, лукови, сводови, и слично.

Орнаменти са српских средњовековних фресака из манастира Студенице, Сопоћана, Манасије и Матеича

И облик и композиција орнамента прилагођавали су се површини зида коју су прекривали. Пошто су поред своје декоративне функције, орнаменти у српској средњовековној уметности имали и веома важно симболично значење, веома се водило рачуна о избору елемената од којих је орнамент компонован. Између осталог, орнаментима се симболички наглашавала граница између земаљског и небеског простора.

Орнаменти су најчешће на ивицама ограничени траком у боји. Поред основне линије облика орнамента, они садрже и допунске декоративне елементе којима се испуњава унутрашњи празан простор.

Орнамент са српске средњовековне фреске

Орнаменти са српских средњовековних фресака из манастира Жиче, Пећке патријаршије и Дечана

Историја – српска средњовековна уметност
Музичка култура – ритам
Математика – геометријски облици

ЗАНИМЉИВОСТ...

Орнаменти у српском средњовековном зидном сликарству сликани су слободном руком, без употребе помагала (шестара, лењира итд.), чак и за правилне геометријске облике као што су круг, квадрат и др. Сачувани сликани орнаменти, који сведоче о изузетној вештини и умећу сликара, одликују се префињеношћуи потеза и облика.

Арабеска

Арабеска је украсни елемент. Као украсни елемент користи се у различитим врстама уметничког израза – у ликовној уметности, примењеним уметностима, музици, балету. У музици, арабеска се односи на кратку композицију са живахним, „украсним" тоновима. У балету арабеска означава играча који стоји на једној нози у одређеној пози.

Арабеска у ликовној уметности, представља врсту орнамента, односно шаре, састављене од геометријских, биљних или животињских облика.

Арабеска се може састојати од једног или више облика који се понављају у одређеном ритму. Често се веће површине прекривају арабеском.

За арабеску је карактеристично да се један или више стилизованих облика умножава и ритмично понавља. То може бити само један геометријски, биљни или животињски мотив, али се такође често комбинују геометријски, биљни и животињски облици, који се ритмично преплићу. На тај начин ствара се површина украшена преплетима.

Као начин украшавања, арабеска је посебно развијена у оквиру исламске уметности, почев од 7. века. Овај декоративни елемент веома је заступљен у свим видовима исламске уметности, нарочито зато што је у исламу забрањено приказивање људских и животињских фигура.

Корице курана

Детаљ џамије у Исфахану

И у савременој уметности арабеска је један од украсних елемената, који се користи у различитим областима. Арабеска се примењује и у свакодневном животу, за украшавање ентеријера, намештаја, као декоративна зидна облога, у виду тапета или керамичких плочица, у обликовању декоративних ограда од гвожђа и других предмета савременог живота.

Анри Матис, Хармонија у црвеном

Густав Климт, Дрво живота

ЗАНИМЉИВОСТ...

Клод Дебиси, један од композитора импресионистичке музике 20. века, аутор је Две арабеске. Занимљиво је да је прва арабеска композиција која подсећа на жубор воде.

ПРОПОРЦИЈЕ

Пропорције главе човека

Пропорција или **размера** је међусобни однос величина делова једне целине.

Реч потиче из латинског језика, а значи размера.

Глава човека има два ока, нос, уста, обрве, чело, уши. На први поглед када овако набрајамо, изгледа као да смо сви исти. Међутим, и поред истих елемената, односно компоненти лица, људи се разликују управо по њиховим пропорцијама. Пропорције, тј. однос делова лица према целини главе чини сваког човека различитим и посебним.

Управо због тога људска глава одувек је била подстицај за истраживање пропорција, тј. односа величина на једном облику. Уметници су истраживали, а и данас истражују, пропорције људске главе путем цртежа, слике и скулптуре.

Зора Петровић, Портрети

Поликлет, Дијадуменос

Глава са Делоса, Грчка

Математика - пропорције
Билогија – глава човека, карактеристике

Портрет дечака, Фајум, Египат

Пропорције људског тела

Тражење идеалних пропорција у приказу људског тела био је изазов за уметнике свих епоха. У том смислу, уметници су тежили да хармонију људског тела прикажу геометријским мерама. За приказивање људског тела користили су различите природне мере, тј. мерне јединице – палац, педаљ, лакат, стопу, главу. Користећи неку од тих природних мера као основну мерну јединицу, они су конструисали остале делове тела.

У египатској уметности, као основна мера за приказивање људског тела користили су се палац, шака и лакат.

Уметници античке Грчке тежили су да прикажу идеалне пропорције људског тела. Грци су створили канон – правило, по коме је могуће представити идеалне пропорције. Основна мера била им је глава. Идеалне пропорције људског тела, према грчком вајару Поликлету, садржане су у односу 1 : 6, што значи да идеална људска фигура садржи шест величина главе. Према другом грчком вајару Праксителу, тај однос је био 1 : 7, тј. седам величина главе чини иделану људску фигуру.

Египатски канон

Хајнрих Лаутенсак, пропорције

Многи уметници су истраживали идеалне људске пропорције и у том циљу сводили људско тело на готово геометријске облике, као што је случај на цртежима немачког уметника Хајнриха Лаутенсака из 16. века. Приказујући људско тело, он главу своди скоро на коцку, а руке на издужене правоугаонике.

Пропорције људског тела

Ле Корбизије, Модулор

Биологија – људско тело
Математика – пропорције, размера
Техничко и информатичко образовање – мерење

Модулор француског архитеке Ле Корбизјеа осмишљен је према висини човека у односу на просторе и грађевина у којима човек борави. Сама реч „модулор" потиче из латинског језика, а означава меру, мерило.

ЗАНИМЉИВОСТ...

Према пропорцијама људског тела архитекта Ле Корбизје истраживао је идеалне мере намештаја које човек користи у свакодневном животу.

ПЕРСПЕКТИВА

Линеарна перспектива

Перспектива је начин приказивања простора и облика у њему на дводимензионалној равни.

Реч перспектива потиче из латинског језика, а значи посматрати, видети, разабрати.

Ми видимо облике у простору како се привидно све више смањују што смо удаљенији од њих. Линеарна перспектива приказује простор и облике у њему онако како их види људско око у стварности.

Линеарна перспектива је врста представљања простора која подразумева оптичку илузију да се све линије спајају у једну **тачку недогледа** на линији хоризонта. **Линија хоризонта** се налази у висини очију посматрача. Људско око је види као привидну водоравну линију између тла и неба.

Линеарна перспектива

Линеарна перспектива је начин приказивања простора и облика у њему онако како га посматрач види из једног центра, односно **стајалишта** (у простору). Облици који су ближи оку су већи, а што су даље од посматрача су све мањи. На крају се губе у једној тачки – **тачки недогледа**.

Померена перспектива

Перспектива са две тачке

Мајндарт Хобема, Алеја код Миделхарниса

Едгар Дега, Тркачки коњи пред трибинама

Угаона перспектива је врста линеарне перспективе. Угао гледања је померен у страну у односу на тачку недогледа на хоризонту.

Математика – геометријски облици у простору
Техничко и информатичко образовање – цртање помоћу рачунара

Перспектива са две тачке

Едгар Дега, Час балета

ЗАНИМЉИВОСТ...

Ренесансни уметник Леон Батиста Алберти искористивши оптичку појаву да облике у простору видимо као мање што су удаљенији од нас, конструисао је тзв. оптичку пирамиду. Таква „оптичка пирамида" је својом четвороугаоном основом окренута ка посматрачу. Врх пирамиде се налази на замишљеном хоризонту у тачки недогледа, а из те тачке се шире линије ка посматрачу.

Жабља перспектива

У оквиру линеарне перспективе постоје још два начина приказивања простора и облика, жабља и птичја перспектива.

Жабља перспектива је један вид линеарне перспективе, где је стајалишна тачка посматрача нижа од онога што се гледа.

Назив жабља перспектива потиче од угла виђења жабе, која по правилу гледа са земље према горе.

У ликовној уметности жабља перспектива означава приказ гледан одоздо према горе.

Клод Моне, Дама са сунцобраном

Поглед одоздо на савремену зграду

Птичја перспектива

Птичја перспектива је један вид линеарне перспективе, где је стајалишна тачка посматрача изнад онога што се гледа.

Сам назив потиче од угла гледања птице, а то је по правилу са висине.

У ликовној уметности птичја перспектива означава приказ гледан одозго према доле.

Едгар Дега, Балерина са букетом цвећа

Музеј Орсеј

ЗАНИМЉИВОСТ...

Иако се изучавање линеарне перспективе везује за ренесансу, опажање и примена перспективних скраћења облика може се пратити још од приказа простора у уметности античке Грчке. Први који је саставио систем правила (закона) о перспективи био је Грк Агатарх са Сама из 5. века пре нове ере, о чему говори писац и архитекта из римског доба Витрувије. Још у сликарству античке Грчке била су примењивана начела линеарне перспективе, нарочито у приказима предела и архитектуре. У палати у Кнососу пронађене су сцене сликане на зиду на којима је приказ птичје перспективе.

Иконографска перспектива

Иконографска перспектива је начин представљања простора где се облици у простору приказују као да су виђени истовремено из више стајалишних тачака.

Архитектура и предмети приказују се сагледани из више различитих углова гледања, то јест стајалишних тачака. Такав начин приказивања простора и облика у њему проистекао је из хришћанског схватања небеског (божанског) простора у којем се „види све и одједном", јер божански простор превазилази законе овоземаљског виђења. Због тога се простор и облици у њему у иконографској перспективи приказују из више углова. Један облик се приказује више с предње стране, други гледан са задње стране, трећи одоздо (са тла), четврти одозго (с висине), и тако даље.

У иконографској перспективи ни ликови не подлежу законима овоземаљског виђења „голим оком". Ликови се представљају према значају. Најважнији ликови приказују се као највећи, чиме се истиче њихов значај. Мање важни ликови, без обзира да ли се у приказаном простору налазе ближе или даље од посматрача, приказују се мањих димензија. Величином ликова се у иконографској перспективи истиче њихова важност у односу на друге приказане ликове.

Рођење Богородице, Краљева црква св. Јоакима и Ане, манастир Студеница

Детаљ са фреске (улаз) – пример стајалишне тачке са тла, тзв. жабља перспектива

Детаљ са фреске (колевка) – пример стајалишне тачке посматрача са задње стране

Начела иконографске перспективе су одлика уметности источног хришћанства, односно православља. Иконографска перспектива је примењивана у свим видовима средњовековног сликарства источног хришћанства, на фрескама, иконама и минијатурама. У византијском сликарству, у коме је ова врста перспективе примењивана више од хиљаду година (од 4. до 15. века) остварена су многа врхунска уметничка дела. И у српском средњовековном сликарству сачувана су врхунска уметничка остварења која се темеље на начелима иконографске перспективе.

Иконографска перспектива назива се још и **обрнута** (инверзна), као супротна линеарној (геометријској) перспективи. За разлику од линеарне (геометријске) перспективе, у којој се простор и облици у њему приказују онако како се виде из једне стајалишне тачке, у иконографској (обрнутој) перспективи приказују се онако како се виде са различитих стајалишних тачака, између осталог и са „обрнуте", задње стране, од чега је потекао и сам назив.

ЗАНИМЉИВОСТ...

У човеку одувек је постојала потреба да превазиђе само дословно приказивање онога што непосредно види чулом вида што означава људску тежњу да прикаже и оно што не види „голим оком", али што верује да постоји. Иконографска перспектива се примењивала и данас се примењује у уметности када се жели приказати такво виђење религиских идеја.

Ваздушна перспектива

Ваздушна перспектива је начин представљања дубине простора и облика у њему, који се заснива на промени виђења облика која настаје због просторне удаљености и слојева ваздуха односно атмосфере.

Због дубине простора и све више слојева ваздуха, боје постају све блеђе и плавичастије. Такође, што су облици удаљенији, њихови обриси су нејаснији. Зато се у приказима ваздушне перспективе топле боје налазе близу посматрача, у првом плану, а хладне у даљини.

Сфумато – начин сликања у којем се користи ефекат „измаглице", без оштрих обриса, са постепеним прелазима између светлих и тамних тонова. Овај начин сликања нарочито су користили уметници у ренесанси, као што су Ђорђоне и Леонардо да Винчи.

Леонардо да Винчи, Портрет Мона Лизе

Надежда Петровић, Бели Дрим

Ансел Адамс, Гранд Кањон, црно-бела фотографија

Кинески пејзаж

Географија – планински венци

ЗАНИМЉИВОСТ...

Плави зраци светлости најлакше се пробијају кроз ваздух, јер имају најмању таласну дужину. Због веће таласне дужине, црвени, жути и смеђи зраци теже се пробијају кроз слојеве ваздуха, па се не виде јасно у даљини, тј. њихов интезитет се губи у ваздушној дубини простора.

Колористичка перспектива

Колористичка перспектива је начин приказивања простора који се заснива на динамичкој вредности боја. Топле боје – црвена, жута и наранџаста намећу се у први план, оптички се приближавају посматрачу, док се хладне боје – зелена, плава и љубичаста, удаљавају од посматрача.

„Приближавање" топлих и „удаљавање" хладних боја на слици може се сагледати и на потпуно апстрактној слици.

За разлику од ваздушне перспективе у којој облици у даљини губе јасноћу и интезитет боје, у колористичкој перспективи јачина боја и оштрина обриса остаје иста без обзира на удаљеност.

Надежда Петровић, Косовски божури

Када се загледамо у балон, какав утисак стварају боје којима је обојен? Које боје „избијају" напред, а које изгледају као да су у позадини?

Физика – боја, светлост

Анри Матис, Плави прозор

Радомир Рељић, Homo volans

Док гледаш слику Анри Матиса шта ти се чини који облици „избијају" у први план? Колико сама боја предмета утиче на то? Да ли на наш доживљај удаљености или близине предмета утиче више његова боја или место на којем се налази на столу?

ЗАНИМЉИВОСТ...

Колористичка перспектива је нарочито била заступљена у неким уметничким правцима на почетку 20. века, као што су импресионизам и фовизам, али се користи до данас.

Вежбе

Композиција линија

- Користећи туш и перо нацртај призор дрвећа у зимском периоду. Пре свега размисли какав осећај у теби изазивају оголеле гране. Затим се потруди да направиш композицију у којој доминирају линије које ће подстаћи такав утисак на онога који буде гледао твој рад. Кад завршиш рад, нека друг/другарица из клупе изнесе своје мишљење какав утисак изазива твој рад. Упоредите утиске. На крају заједно покушајте да уочите шта на композицији изазива одређени утисак.

- Обрати пажњу какве су све текстуре коре дрвећа у природи око нас. Такође разгледај пажљиво жилице на површини камења у свом окружењу. Одабери један од та два мотива, а затим осмисли и нацртај композицију тушем и пером. Користи лист блока бр. 5.

Композиција боја

- Користећи технику темпере ученици који седе на левој страни у клупи нека ураде рад на тему „Поглед низ градску улицу" са кућама или зградама у низу. Ученици који седе с десне стране нека направе рад на тему „Моје село". На крају упоредите композиције боја ове две теме. Уочите сличности и разлике и поведите разговор о томе.

Композиција облика

- У техници колажа направи рад на тему „Мој радни сто". Размисли како ћеш распоредити облике (предмете) на столу које ћеш приказати, да би композиција била занимљива.

- Насликај рад на тему „Мој идеални град" користећи темпере. Размисли шта чини град идеалним за живљење. Које елементе је неопходно, по твом мишљењу, да садржи град да би био идеалан? Затим насликај један део таквог града водећи рачуна да од одабарних елемента компонујеш једну повезану целину.

- Од глине направи неколико различитих геометријских облика. Затим користећи жицу или дрвца повежи те облике у једну повезану композицију.

Равнотежа

- Направи рад – скулптуру од различитих материјала и делова одбачених предмета – жице, картона, тканине, згужваног папира, глинамола и слично. Покушај да композиција буде асиметрична, а да има равнотежу леве и десне стране. Води рачуна о тежини употребљених делова, али и да однос боја и текстура буду уравнотежени.

Контраст

- Пре почетка рада поразговарајте на часу о разним начинима постизања контраста. Прочитајте наведене примере контраста и покушајте да се заједнички сетите и допишете још примера контраста. Контраст облика: заобљени – угласти; правилни – неправилни; једноставни – сложени; пуни – шупљи; целовити – искрзани... Контраст боја: топле – хладне боје; контраст комплементарних боја: светло – тамно; црно – бело... Контраст линија: танке - дебеле; криве – праве; пуне – испрекидане; таласасте – равне, отворене – затворене... Контраст величина: велико – мало; тешко – лако; високо – ниско; дугачко – кратко... На крају одаберите технику којом ћете урадити рад на слободну тему, примењујући један пример контраста или више таквих примера.

- Урадите цртеж тушем на слободну тему, користећи различите контрасте линија, величина, облика и положаја и слично.

Орнамент

- Пажљиво разгледај грађевине око себе. Покушај да уочиш орнаменте на њима. Фотографиши мобилним телефоном детаље неколико орнамената које су уочио/уочила на фасадама. Затим на часу одабери три орнамента, па их на листу од блока нацртај и обој, правећи одређену композицију.

- Потруди се да у свом дому пронађеш неку врсту орнамента на свакодневним предметима које користиш. Размисли где би се они могли наћи. Да ли су то можда корице неке књиге из кућне библиотеке? Прекривач или нека друга врста тканине? Посуда или чајник? Направи цртеже – скице неколико орнамената. Затим на часу на листу блока од њих направи потпуно нов орнамент за свој омиљни зимски шал.

Вежбе

- Пажљиво разгледај ове издвојене ликовне елементе из српског средњовековног зидног сликарства. Одабери један или више ликовних елемената и од њих направи орнамент. Можеш по свом осећају мењати њихове боје и величине.

- Проучи на који начин је урађена розета. По узору на дати цртеж розете са српске средњовековне цркве направи ти своју розету, користећи шестар, лењир и други прибор по потреби. На крају је обој. У учионици направите изложбу свих радова. Упоредите цртеже и анализирајте како је и колико коришћење шестара и другог прибора утицало на сам облик розете.

- По узору на цртеже одежди (свечане одеће) светитеља приказаних на српским средњовековним фрескама, нацртај неки део одеће по свом избору - огртач, хаљину, јакну - са орнаментом који ћеш сам/сама осмислити. Пажљиво погледај наведене примере. Поведите на часу разговор о томе да ли је орнамент насликан једноличним попуњавањем целе површине одеће или је вођено рачуна да се нагласи и сам крој одеће? Нека свако изнесе и образложи своје запажање.

- Одабери један биљни мотив (лист, цвет...), па га одстрањивањем сувишних детаља, односно поступком стилизације, сведи на једноставан облик, који ћеш онда употребити за прављење орнамента. Комбинуј га с геометријским облицима, водећи рачуна о ритму понављања облика.

Арабеска

- Нацртај чајник на листу блока 5 преко целе стране. Затим га украси арабеском, водећи рачуна о његовом облику.

- Направи рад „Кутија драгоцености" користећи дебљи картон, у којој би чувао/чувала своје белешке или неке личне ствари које су ти веома важне, које желиш да сачуваш за себе. Затим је облепи белим папиром и осликај арабеском. Покушај да је осликаш тако да и њен изглед упућује да је реч о кутији у којој се чува нешто драгоцено. Пре почетка рада на часу заједно размотрите која је разлика између речи „скупоцено" и „драгоцено".

Пропорције главе човека

- Одабери из старих новина или часописа слику главе човека гледане спреда. Опцртај основну контуру главе. Покушај да са опцртавањем, са што мање детаља на лицу, дочараш израз те особе.

Пропорције људског тела

- Исеци фигуру човека из старих новина или часописа. Користећи фломастер покушај да делове тела сведеш на геометријске облике. Након тога насликај групу људи таквог изгледа у покрету. На крају дај назив свом раду.

- Исеци по контури стојећу фигуру човека из старих новина или часописа. Затим одабери један део тела – главу, стопало или дужину лакта, па га исеци од обичног папира као мерну јединицу. Премери фигуру тако што ћеш основну меру, на пример величину главе, означити фломастером на фигури. Након тога покушај да нацрташ неколико фигура користећи на исти начин основну мерну јединицу коју си одабрао/одабрала.

- Нацртај неколико фигура различитих пропорција тако што ћеш користити величину главе као основну мерну јединицу у различитом односу: 1 : 6, 1 : 7 и тако даље.

Колористичка перспектива

- Исеци различите фигуре из старих новина и часописа. Одабери ликове чија је одећа претежно топлих или хладних боја. Затим направи композицију на тему „Додела награде ..." Врсту награде осмисли и додај називу свог рада. Нацртај позадину на којој ћеш приказати догађај. Када припремиш фигуре, распореди их, водећи рачуна о начелима колористичке перспективе. Нека свако образложи свој рад.

Ваздушна перспектива

- Када се нађеш у природи где имаш широк поглед на брда у даљини, направи неколико фотографија с већим и мањим увеличавањем (зумом).

- Када се нађеш у природи рано ујутру, обрати пажњу на пределе око себе. Потруди се да издвојиш занимљив кадар, скицирај га и запамти нијансе боја. Затим га код куће обој техником акварела, трудећи се да дочараш све нијансе које си уочио/уочила.

Линеарна перспектива

- Нацртај рад на тему заједничког излета својих другара из одељења – у градском парку, на плажи или у шуми. Нацртај прво као позадину простор парка, плаже или шуме који се далеко простире, а затим насликај фигуре у таквом простору.

- Користећи туш, само линијама нацртај пругу, дрворед или градску калдрму који се губе у недоглед, по начелима линеаране перспективе. Покушај да линијама решиш и позадину, правећи неку врсту шаре – орнамента.

- На положеном листу блока нека сваки ученик одабере висину линије хоризонта – на средини, у доњој или горњој половини. Затим нека свако на нацртаној линији хоризонта одреди тачку недогледа то јест врх оптичке пирамиде. Уз помоћ лењира из тачке недогледа повуците линије ка сва четири угла папира. Затим, из тачке недогледа зракасто нацртајте линије према два доња угла папира. Потом, у тако направљен цртеж нацртајте неки призор који се „губи" у даљини, као што је дрворед, улица са светиљкама, кућама, аутомобилима и слично.

ДА ПОНОВИМО

Компоновати значи организовати одређене елементе у јединствену целину. Да би целина била јединствена, делови од којих се она састоји – линије, облици и боје, морају бити добро организовани и повезани.

Да би се створио утисак усклађености свих елемената у композицији, потребно је постићи њихову равнотежу.

Контраст се темељи на супротстављању различитих елемената у међусобном односу. Контрастом се појачавају особине елемената који имају супротна својства.

Орнамент је шара састављена од геометријских, биљних или животињски стилизованих облика који се понављају у одређеном ритму.

Арабеска је врста орнамента – шаре, која је направљена од геометријских, биљних или животињских облика и која прекрива веће површине.

Пропорције означавају однос делова према целини. Пропорција људског тела је међусобни однос величина појединих делова тела према целини. За одређивање и приказивање људског тела уметници су користили величину палца, педља, лакта, стопе или главе.

Перспектива је начин приказивања простора и облика у њему на дводимензионалној равни, којим се постиже утисак дубине простора. Постоји неколико врста перспективе: линеарна (геометријска), иконографска (обрнута), ваздушна, колористичка, жабља, птичја.

Линеарна перспектива је начин приказивања простора и облика у њему из једне централне (замишљне) тачке посматрања. У линеарној перспективи облици се сразмерно смањују што су удаљенији од ока посматрача, губећи се у тачки недогледа. Из тачке недогледа повлаче се све линије, то јест шире ка ивицама облика који се налазе ближе или даље од посматрача.

Ваздушна перспектива је начин представљања дубине простора и облика у њему, а заснива се на промени која настаје због просторне удаљености и слојева ваздуха односно атмосфере.

Колористичка перспектива је начин приказивања простора који се заснива на динамичкој вредности боја. Топле боје – црвена, жута и наранџаста – намећу се у први план, оптички се приближавају посматрачу, док се хладне боје – зелена, плава и љубичаста – удаљавају од посматрача.

Комуникација

- Теме у уметности
- Оригинал и копија у уметности
- Фотографија
- Анимација
- Сцена

ТЕМЕ У УМЕТНОСТИ

Митолошке теме

Људи су од најранијих времена веровали у постојање „виших сила" које човек није у стању да види, али за које верује да постоје. Таква веровања одувек су имала веома значајну улогу у људском животу и постојању.

Још од самих почетака људске цивилизације људи су своја веровања о стварању света и живих бића представљали сликама и облицима у уметности. Различите приче о начину настанка света уобличени су у митове. У древним временима разни народи имали су своје митове, односно приче о томе како је настао свет. У митовима се говори и о различитим божанствима и догађајима из њиховог живота, као и о животу митских јунака. Паралелно са стварањем митова, људи су почели да приказују ликове и догађаје из живота божанстава и јунака.

Митолошке теме у уметности приказују догађаје из разних митова.

Митови су често били повод за приказивање митолошких сцена у уметности још од древних времена, па све до данас. Митови говоре о различитим веровањима о настанку света, постојању различитих митолошких бића и простора, које су људи замишљали. У њима се такође описују различите натприродне појаве, као и разни догађаји у којима су учествовали замишљени митски јунаци надљудске снаге.

Зидна слика из гробнице Хоремхаба, Египат

Митови су се преносили усменим и писаним путем, али и сликом. Наиме, митови су се дуго преносили с колена на колено усменим предањем, а тек касније су почели и да се записују. Многи митови из древних времена дошли су до нас и путем уметности, тј. путем уметничких дела у којима су приказане сцене из митологије.

Митологија античке Грчке је нарочито заступљена у европској уметности. Још од античких времена сцене из митова приказиване су на сликама, рељефима и скулптурама, на зидовима кућа и храмова, али и на вазама и разним посудама које су коришћене у домаћинству.

Дионисије у чамцу, Грчка

Партенон, рељеф, Грчка

Силазак Ганга, у Малампураму, Мадрас, Индија

Српски језик – прича из мита

ЗАНИМЉИВОСТ...

Стари Грци су осмислили и обликовали преко 20 различитих облика посуда за чување разичитих врста хране, пића, мириса и слично. Иако су у таквим вазама превозили своју робу у многе удаљене земље, они су их пажљиво осликавали сценама из митологије и украшавали орнаментима. Зато данас у многим музејима широм света можемо видети врчеве и посуде најразличитијих облика, осликане многобројним сценама из митологије античке Грчке.

Религијске теме

Религијске теме обухватају приказе из живота Господа Исуса Христа и многобројних хришћанских светитеља и мученика, као и старозаветних пророка.

За сликање религијских тема важно је духовно стање уметника, а не само таленат и вештина сликања.

У средњовековном сликарству сликари се нису потписивали на своје слике, зато што су сматрали да је све што човек има у овом животу дар од Бога. Самим тим је и надареност, таленат за сликање, божји дар.

У хришћанству се негује идеал духовне лепоте, а не физичка лепота која је сама себи сврха. Због тога се у хришћанској уметности тежи духовној лепоти приказаних ликова. Ликови на фрескама, иконама и минијатурама у рукописним књигама имају за циљ да упуте на оно надземаљско и духовно, и да у онима који их гледају подстакну духовно уздизање. Зато се на лицима приказаних ликова огледа смирење и спокојство.

Свети Лука, икона, Хиландар

Икона се разликује од портрета јер портрет приказује обичног човека, а икона представља човека који је достигао светост. Иако се на икони представља конкретна, историјска личност, она не преноси његов свакидашњи изглед, већ преображени лик који је узвишеним животом већ на овом свету достигао светост. Један од таквих људи био је Свети Лука, родом из Антиохије, који је живео у првом веку нове ере и написао је „Јеванђеље по Луки", као део *Светої писма*. Био је лекар, а бавио се и сликарством. За њега се верује да је први насликао икону Богородице.

Деизис, Света Софија, мозаик, Константинопољ (данашњи Истанбул)

На икони се спољашњим редом и хармонијом представљају унутрашњи ред и мир. Помоћу линија, облика и боја на икони се открива духовни свет човека. Све појединости, очи, коса, брада, чак и одећа, приказане су на стилизован начин, обједињено и у међусобном складу.

Циљ иконе није да се прикаже телесна, већ духовна лепота. Зато су линије нежне и боје благе и велико је богатство прелаза у нијансама боја. На икони је све усмерено на постизање израза благости, племенитости, саосећања, отмености и узвишености. Зато нема наглих контраста боја, нити јаког контраста светло-тамно. То је сликарство без јаких контраста и драматичних и наглих прелаза боја. Ликови су пуни уздржаности, племенитости и саосећања.

Сликарство икона одликује приказивање ликова уздржаних покрета, који зраче отменошћу, без претераних, наметљивих покрета и патетичних израза на лицу. Икона преноси тајанствену, духовну лепоту. Намена иконе је да храни човеков дух и да га просветљује. Иако се на иконама, фрескама, мозаицима или минијатурама са хришћанском тематиком тежи приказу унутрашње, духовне лепоте, сваки светитељ се распознаје по свом изгледу. Пошто се лик светитеља обично почиње сликати тек када се прогласи за свеца, што значи након његовог упокојења, његов лик се слика на основу сећања његових савременика или на основу сачуваних записа о њему. Ми данас можемо распознати ликове светитеља као што су Свети Сава, Свети Лука, Свети Никола и други.

Богородица Одигитрија, црква у Торчелу, Италија

На религијским сликама источног хришћанства, то јест православља уочава се слобода композиције која се не потчињава законитостима физичког света. Такође, светлост избија из самих ликова и из позадине. Зато су саме боје пуне светлости. За позадину на зидном сликарству (мозаицима и фрескама) и иконама често се користе златни листићи да би се изразила божанска „нестворена" светлост. Простор у сликарству, у ствари, небески је простор. У том небеском, духовном простору све је у божанској светлости и зато нема нигде конкретног (овоземљског) извора светлости, а самим тим ни сенке.

Вазнесење Богородице, фреска, манастир Сопоћани

Сцена Распећа из манастира Студеница

Мозаик из цркве Монреале, Италија

Уметност хришћанског истока је уметност радости постојања и прихватања божје воље с благодарношћу (захвалношћу). Зато су чак и призори страдања мученика приказани уздржано и без драматичности израза, с вером у вечни живот после смрти.

Зато ово сликарство, без обзира на догађај који се приказује, одише лепотом уздржаности, саосећања, мира, светлости, спокојства и заједништва – и у радости, и у страдању.

Таква уметност проистекла је из хришћанског веровања у васкрсење – то јест живот после смрти. Зато се чак ни смрт не оплакује с ужасом, већ уздржано, с надом у вечни живот.

ЗАНИМЉИВОСТ...

За сликање фресака, икона или минијатура у средњовековном сликарству, осим дара за сликање, била је неопходна и посебна припрема. Да би добио благослов – дозволу да ослика цркву или икону, зограф (сликар) морао је постом и исповешћу да достигне стање чистоте душе. Тако би се сликање одвијало у дубоко молитвеном стању. Та чистота мисли, дубоко смирење и спокојство онога ко слика одражавали су се не само на начин сликања – него и на самим ликовима.

Историјске теме

Историјске теме у ликовној уметности односе се на представљање значајних историјских догађаја.

Скулптуре са историјским темама великих димензија постављају се у јавни простор, да би овековечиле одређени историјски тренутак и догађај.

Теме из историје одувек су будиле жељу да се на неки начин забележе и сачувају од заборава. Један од начина чувања сећања на важне историјске догађаје, поред писаних трагова, записа, рукописа и књига, јесте и „запис" сликом или обликом.

Приказују се догађаји из историје неког народа који су вредни да се запамте. У уметничким делима са историјским темама бележе се и величају догађаји као што су крунисања, велике победе, скупови на којима су донесене важне одлуке, као и други важни догађаји у историји једног народа. У историјским темама приказују се и неки драматични догађаји, као што је предаја, стрељање и други слични историјски догађаји који су обележили живот и постојање једног народа, културе или цивилизације.

Месопотамија, рељеф (детаљ)

Битка Алкесадра Великог, антички мозаик

Павле Паја Јовановић, Крунисање цара Душана

Петар Лубарада, Косовски бој, Музеј Црне Горе

Петар Лубарада, Косовски бој, Влада Републике Србије

Петар Лубарда је урадио више варијанти слика на тему „Косовски бој". Ове слике су донекле сличне, али свака од њих има посебну изражајност и убедљивост у изразу драматике сукоба и битке. Иако је је тема слика из српске историје, историје једног народа, Лубарда је ту тему уздигао на општељудски, универзални ниво борбе за слободу, сукоба светлости и таме, вечне борбе добра и зла.

Петар Лубарада, Косовски бој, Музеј савремене уметности у Београду

Петар Лубарда, Доста крви, доста убијања, Музеј 21. октобар, Крагујевац

Драматичан историјски догађај непојмљиве бездушности окупатора, који су стрељали хиљаде ђака у Крагујевцу на почетку Другог светског рата, Петар Лубарда је приказао као ванвремени догађај.

Без бруталности дословног приказа самог догађаја стрељања, уметник је на овим сликама драматичним бојама, искрзаним облицима који се сударају и ломе створио потресне призоре. Али, истовремено, уметник је унео и осећање виталности живота у сусрету са смрћу, као у српским народним епским песмама.

ЗАНИМЉИВОСТ...

Петар Лубарда је циклус од 27 слика под називом „Крагујевац 1941" оставио као легат Спомен-парку „Крагујевачки октобар" у Крагујевцу. Уметник је у својеручно писаном завештању поставио једини услов, а то је да дела никада, ни под којим условима, не смеју да се померају из музеја „21. октобар" у Крагујевцу.

ОРИГИНАЛ И КОПИЈА У УМЕТНОСТИ

Оригинал, копија и плагијат

Када говоримо о уметничким делима, разликујемо оригинал, копију и плагијат.

Оригинал је уметничко дело које је изворно и непосредно направио уметник. Оно је једно, јединствено и непоновљиво. Оригинал преноси не само вештину уметника него и надахнуће и духовно стање у коме је уметник обликовао своје дело.

Копија је прављење дупликата оригинала. Копија се може правити да би се приказала нека уметничка дела у музеју или галерији, чији се оригинали не могу преносити и изложити у галерији или музеју. Такав је случај са фреско-сликарством. Зато се праве копије фресака – слика на зиду, које се налазе у многим црквама у оквиру манастира. Копирају се и скулптуре, а установе у којима се праве, чувају, проучавају и излажу гипсани одливци скулптура називају се **глиптотеке**. Копије скулптура за глиптотеке раде се, по правилу, у гипсу, без обзира на то у ком материјалу су скулптуре направљене у оригиналу.

Плагијат је рад у ком се копира или присваја туђе дело, делимично или у целини, и приказује као сопствено. Особа која се бави том врстом преваре назива се плагијатор. Сама реч потиче од латинске речи *plagere*, што значи отети, и речи *plagium*, што значи крађа, недопуштено присвајање туђе духовне својине. Плагијаторство не само да је неоправдано и недопустиво већ је и незаконито.

Карнеги музеј, Питсбург, Сједињене Америчке Државе

Галерија фресака у Београду јединствена је галерија те врсте у свету. У њој се чувају, проучавају и излажу копије фресака из многих најзначајнијих манастира српске средњовековне државе.

У оквиру Карнеги музеја у Питсбургу постоји део у којем су изложене копије најзначајнијих слободних скулптура и рељефа из различитих периода и култура. На једном месту могу се видети копије скулптура из целог света, из различитих времена, од египатске и месопотамске уметности, преко средњовековног и ренесансног до савременог доба (фотографије на претходној страни).

Копије уметничких дела дозвољено је урадити ако су намењене за установе културе ради проучавања и представљања одређених дела. Прављење копија с тим циљем оправдано је и омогућава људима да се на једном месту упознају с великим уметничким достигнућима, која се налазе у разним и често удаљеним местима.

Галерија фресака, Београд

На основу оригинала може се направити копија која је на први поглед идентична са оригиналним делом. Ипак треба имати у виду да копија преноси само спољашњи изглед неког дела. Кописта верно и механички прецизно преноси линије, боје и облике, али не може да понови надахнуће, расположење душе, нити стање духа које је уметник достигао у тренутку стварања свога оригиналног дела.

Галерија фресака, Београд

Документарна, научна и уметничка фотографија

Фотографије се према својој намени могу поделити на документарне, научне и уметничке фотографије.

Проналазак фотографије отворио је широке могућности да се у тренутку дешавања забележе и сачувају за будућност многе значајне природне и друштвене појаве, као и дешавања из личног живота.

Захваљујући проналаску фотографије, ми можемо да видимо људе, пределе и догађаје на другом крају света. Посредством фотографије имамо могућност да видимо уметничка дела која се налазе у музејима и галеријама широм света, а која можда не би смо имали прилике да видимо уживо.

Фотографија такође омогућава да се „ухвати" и карактер личности која је фотографисана. Када уметник слика четкицом и бојама, у великој мери уноси своје виђење личности коју слика. У том смислу, фотографија као документ, односно сведочанство, од незаменљивог је значаја да се забележи специфичност и посебност одређене личности. Наравно, у којој мери ће фотограф успети да ухвати карактер личности коју фотографише, зависи од његове вештине и моћи понирања у психолошке дубине човека.

Надежда Петровић, Краљ Петар I са војском

Фотографија се данас, у ери дигиталне технологије, може правити и електронским путем. Дигитална фотографија је везана за екран, али се може и пројектовати (на зиду и слично) или се штампати на некој подлози (папиру, стаклу, металу). Без обзира на то да ли је направљена класичним или дигиталним поступком, уметничка фотографија није пуки реални приказ света и догађаја, већ, као и свако уметничко дело, она носи у себи одређену идеју, коју људи постепено откривају.

За **документарну** и **научну фотографију** битно је да се што уверљивије прикаже сам садржај. За разлику од тога, у **уметничкој фотографији** уметник даје своје виђење одређеног призора, природне појаве, личности или неког догађаја. Такође, за уметничку фотографију потребно је познавање ликовних начела компоновања, као и разноврсних изражајних могућности ликовних елемената.

Без обзира на то о којој врсти фотографије је реч, оно о чему треба посебно водити рачуна јесте кадар. **Кадар** је оквир, односно одабир призора, који ће се наћи на фотографији. Сама реч кадар потиче из француског језика, а означава оквир, основу.

Јохан Бес,
Петар Петровић Његош

Анастас Јовановић, Петар Петровић Његош,
Музеј града Београда

Петар Петровић Његош је познат по слици, сликаној уљем на платну, која у великој мери преноси његов изглед. Међутим, изузетно сложена, истанчана и продубљена личност песника, али и неумољива одлучност духовног и државног владара, одлике које су на слици остале незабележене. Оне су веома убедљиво „ухваћене" на фотографији једног од врхунских фотографа 19. века Анастаса Јовановића. О томе сведочи израз Његошевог лица, посебно продоран поглед његових очију, док на слици оне имају потпуно равнодушан израз.

Научна фотографија, сателитски снимци Земље и Месеца

Научна фотографија, структуре кости и листа снимљене помоћу електронског микроскопа

Документарне и научне фотографије служе да се документује то јест „забележи" неки лик, догађај или појава у природи и друштву. Оне се користе за бележење историје или у научне сврхе за научна истраживања. За разлику од тога, уметничка фотографија у себи садржи више значења. Уз то, уметник увек има идеју коју жели да пренесе својом фотографијом.

Уметнички фотограф се служи фотоапаратом као средством за стварање уметничког дела, слично као што сликар користи четкицу и боје, а вајар длето и камен. Данас већина људи има могућност да прави фотографије. Али уметник увек види више и дубље од онога што је очигледно.

За стварање уметничке фотографије битно је да се уочи нешто више од онога што је видљиво на први поглед. Пре свега, да се препозна занимљив призор, издвоји кадар и направи композиција, и што је најважније, да уметник има идеју коју жели да пренесе.

Фотографију у рушевинама акваријума уметник Андрија Лекић је направио у Јапану, боравећи тамо као волонтер након земљотреса 2011. године. На зиду се види насликана слика дечака окруженог рибама, са тамним пролазом у позадини, и са срушеним вратима која леже на земљи, али која су обасјана светлошћу. У једном очигледно драматичном призору уметник је уочио и издвојио посебан кадар, преобразивши га у поетизован призор са више значења.

Андрија Лекић, Рибе, 2011.

Анализирајући дело Андрије Лекића, поведите разговор о симболичким значењима елемената на овој фотографији. Уз помоћ професора истражите која су све симболичка значења пролаза и врата, океана и риба. И на крају, опишите какав доживљај у вама изазива овај призор.

ЗАНИМЉИВОСТ...

Реч фотографија потиче из грчког језика. Састављена је од речи *fotos* – светлост, и *grafein* – писати, што значи да је то поступак „писања светлошћу", те отуда у нашем језику и назив светлопис.

Дигитална фотографија – аутопортрет / „селфи”

Појава дигиталне технологије, дигиталних апарата и мобилних телефона, крајем 20. века, омогућила је великом броју људи да прави фотографије. Фотографисање је постало нераздвојни део нашег свакодневног живота и окружења. Због лакоће прављења фотографије и захваљујући савременој технологији, људи данас свакодневно фотографишу најразличитије призоре, догађаје, људе, али и сами себе.

Без обзира на то што нисмо сви уметници и што фотографишемо за своју личну документацију, добро је да при фотографисању обратимо пажњу на кадар, односно оквир којим ћемо обухватити одређени призор.

Лакоћа прављења дигиталне фотографије и њена широка доступност често подстичу човека да фотографише себе. Ако се осврнемо на уметност, можемо видети да су и уметници представљали себе у својим уметничким делима. Тај вид представљања себе назива се **аутопортрет**. Аутопортрет, или тачније самоприказивање, подстиче нека питања. Зашто су уметници почели да приказује себе? Каква побуда их је навела на то? Шта су тиме хтели да постигну? Начин како уметник сам себе представља говори о њему самом, о његовом карактеру – да ли себе приказује због саможивости, тј. егоизма, самозаљубљености, самодивљења, или је то покушај да се допре до своје личности, да се зађе дубље у своју суштину, у дубине своје душе?

Надежда Петровић, Аутопортрет, 1907.

Надежда Петровић, Аутопортрет

Упоредите аутопортрет Надежде Петровић на фотографији и њен аутопортрет који је насликала на платну. Шта се уочава као заједничка карактеристика у приступу самоприказивања? А по чему се ова два аутопортрета разликују? Поведите разговор на часу о томе.

Дигитална фотографија данас омогућава да скоро свако може да направи фотографију, а самим тим може да направи и аутопортрет, односно „селфи", како се он популарно назива. Када човек фотографише себе, треба да има на уму која му је идеја и која је сврха прављења аутопортрета – самоприказивања, односно прављења „селфија"? Када се слика једном направи, може да постане део заједничког постојања, времена и друштва, без обзира на то да ли је слика на платну или је дигитална фотографија. Зато је веома важно када правимо аутопортрет, било да сликамо или дигитално, да имамо јасну идеју шта хоћемо да изразимо.

Сваки човек, као и свако живо биће, лепо је на свој начин, треба само да се дубље загледамо и уочимо ту јединствену лепоту. И када се прави аутопортрет, то јест „селфи" дигиталном камером важније је да се уочи и истакне лепота и јединственост самог лика, него да се црте лица улепшавају у програму за уређење.

Данас је постављање фотографија аутопортрета на друштвеним мрежама постало веома заступљено. Међутим, пре него што поставимо своју слику јавни простор (друштвених мрежа) треба размислити не само о предностима већ и о опасностима тога. Колико је безбедно објављивати их на друштвеним мрежама? Какве све неугодности могу да се појаве?

Мића Поповић, Аутопортрет са маском

Пол Гоген, Аутопортрет

Дејвид Хокни, Аутопортрет

Пажљиво погледајте ова три аутопортрета. Прво анализирајте заједно на часу сва три аутопортрета појединачно. Уочите и наведите шта је који уметник хтео да изрази на свом аутопортрету. Која је идеја Гогеновог аутопортрета, а која Миће Поповића и Дејвида Хокнија?

ЗАНИМЉИВОСТ...

Аутопортрет, као вид самоприказивања, јавио се у сликарству Западне Европе, у раном средњем веку. У тим приказима уметници су себе представљали са алатима заната којима су се бавили. Сматра се да је први аутопортрет, урађен као самостално уметничко дело, извео Албрехт Дирер, у 16. веку.

АНИМАЦИЈА

Поступак креирања анимације

Анимација подразумева стварање привида кретања неживих ликова, коју могу бити нацртани или направљени модели-лутке.

Појавом рачунара и рачунарске технологије крајем 20. века, поред цртежа и лутака за анимацију почињу се користити и компјутерски изведене слике. Данас се могу користити и све три технике заједно.

Развој анимације омогућио је настанак **кинематографије**. Кинематограф – пројектор или машина помоћу којих се покрећу припремљене слике.

Осмишљавање и стварање анимације је сложени поступак који обухвата више фаза рада. Прва фаза је да се осмисли прича и ликови који ће бити анимирани – покренути то јест „оживљени".

Прави се и **стори борд**, једна врста скице приче у сликама, која није стрип.

Анимирани филмови се пројектују преко уређаја – пројектора, камере, рачунара или телевизора.

За стварање слика за анимацију данас се увелико користи и рачунар, тако да је рачунарска анимација постала веома заступљена.

Анимација – поступак креирања

Слике на монитору мењају се великом брзином. Свака следећа слика је само благо измењена у односу на претходну, да би се уверљивије дочарао покрет.

Реч анимација потиче из латинског језика, а значи оживљавање, давање душе.

Стори борд (storyboard)

Пинокио, традиционална анимација

Прича о играчкама, компјутерска анимација

Краљ лавова, традиционално анимирани филм направљен рачунарском технологијом

ЗАНИМЉИВОСТ...

Наше око и мозак померање 12 или више слика у секунди доживљава као нормално (природно) кретање ликова или предмета. У филмовима и на телевизији мењају се 24 слике у секунди. Усавршавањем рачунара и савремене технологије брзина смењивања слика се повећала на 30 и више слика у секунди. Међутим, занимљиво је да већ преко 70 слика у секунди људско око не може да уочи разлику. Прочитајте у разреду наглас ЗАНИМЉИВОСТ из ове лекције. Каква питања покреће последња реченица? Поведите разговор о томе.

Обједињавање покрета, игре и звука

Од самог настанка позоришта **позоришна сцена** била је место на којем се уметнички израз градио обједињавањем речи, покрета, игре и звука.

Појава електронских медија током 20. века, почев од радија, телевизије, видеа, до појаве компјутерске анимације, донела је и нове могућности израза сликом, покретом, речју и звуком на сцени.

Радио као први електронски посредник или медиј на почетку 20. века омогућио је прављење радио-драма, у којима се звуком надомештала слика. Гласом и различитим звуковима „подстицало" се стварање слика код слушалаца. Развој телевизијске слике средином 20. века, а затим дигиталне слике деведесетих година 20. века допринели су широкој употреби различитих ефеката екранске слике и на позоришној сцени.

Идеја „тоталног позоришта" јавила се током 20. века, а његова тежња је јединство технологије и уметности. Зато тотално позориште користи разноврсне техничке могућности за опремање сцене да би се, између осталог, омогућило гледаоцима да буду укључени у сама збивања у представи.

Сценски дизајн

Проналазак и употреба различитих технолошких достигнућа током 20. века, пре свега различитих машина за постизање звучних и светлосних ефеката, све до компјутерске технологије, имали су велики утицај на модерно позориште. Они су допринели стварању интерактивног позоришта. У многим видовима савременог позоришта скоро сви нови технички посредници за стварање слике, звука и разних специјалних светлосних ефеката обједињени се користе за стварање позоришне сцене.

Интерактивно позориште

Мултимедијално позориште

Физичка култура – гимнастичке вежбе
Музичка култура – ритам

Вежбе

Митолошке теме

- Уз помоћ наставника нађите и у учионици прочитајте неколико митова. Нека свако одабере један мит и један догађај из тог мита који ће насликати. На крају часа направите изложбу свих радова. Покушајте заједнички да препознате који је догађај приказан на сваком појединачном раду. Након тога нека сваки ученик да назив свом раду и напише га на позадини, уз своје име и презиме и годину настанка.
- Припреми два листа из блока. На једном листу, преко целе стране нацртај вазу с њене предње стране, а на другом вазу са задње стране. Одабери један мит античке Грчке и насликај догађаје из тог мита на вази, тако што ћеш на првом листу приказати почетне догађаје из тог мита, а на другом завршне догађаје.

Религијске теме

- У договору с наставником, заједнички одаберите део из историје хришћанства који ће бити тема рада. На крају часа направите изложбу свих радова. Поведите разговор о томе како је ко схватио и приказао исту религијску тему.
- Насликајте рад на тему *Стварање света* према хришћанском предању.

Историјске теме

- Истражи историју свог краја и одабери једну тему. Насликај је, водећи рачуна о томе да садржи упечатљиве елементе који ће несумњиво упућивати где се одиграо догађај.

Оригинал, копија и плагијат

- Одабери једно дело из Уџбеника – било цртеж, слику или скулптуру. Уради рад користећи одабрано дело као предложак. На крају часа поведите разговор – упоредите оригинал и копију. Шта је то што их чини различитим, без обзира на то колико су слични на први поглед?

Дигитална фотографија – аутопортрет / „селфи"

- Потруди се да уочиш и издвдвојиш неки занимљив призор из свог свакодневног окружења. Направи дигиталну фотографију тог призора, водећи рачуна о композицији.
- Направи неколико аутопортрета у различитом окружењу дигиталним путем (мобилним телефоном). Обрати пажњу на то колико сама позадина утиче на целокупни утисак. Затим одабери једну фотографију – аутопортрет – за коју мислиш да најбоље дочарава твоју личност. Образложи своје мишљење.

Анимација

- Пажљиво погледај примере „стори борда" у Уџбенику. Размисли и осмисли причу за коју ћеш искористити неки догађај из свог свакодневног окружења, а који би волео/волела да прикажеш путем анимације. Скицирај своју замисао у виду „стори борда".

Обједињавање покрета, игре и звука

- Осмисли идеју коју би хтео/хтела да представиш речју и сликом. Припремите презентацију од највише седам слајдова, тако што ћете издвојити неколико теза из одабраног текста. Обратите пажњу да однос слике и текста буде усклађен. Такође, водите рачуна о контрасту боја између слова и подлоге, да се очи не би напрезале и замарале.
- Направите групе од по троје ученика. Нека свака група припрема презентацију одређене идеје путем слајдова/оквира/слика. Уколико у школи постоји могућност нека се припрема и представља презентација на рачунару, а ако нема таквих техничких могућности у школи, може се урадити презентација на листовима из блока. Без обзира на који начин се презентација технички ради, треба да се састоји најмање од 7 а највише од 10 слајдова/оквира/слика. У овиру групе заједно осмислите идеју коју би хтели да представите речју, сликом и звуком. Напишите текст којим ћете пренети вашу идеју, припремите фотографије или слике које ће пратити текст, а ако имате могућности припремите и неке снимке које ће допринети да ваш рад буде садржајнији. Затим направите структуру презентације, то јест поредак којим ћете јасно и уверљиво предочити вашу идеју. На крају осмислите какав ће бити ликовни оквир у којем ће бити представљен рад. Сваки слајд/оквир/слика треба да има уравнотежену композицију текста и ликовног прилога.Такође, потребно је да и целокупна презентација буде једна повезана целина, односно композиција. Зато прочитајте заједно поново лекције које се односе на компоновање, трудећи се да примените знања која сте стекли о равнотежи, контрасту, линији, боји, облицима итд.
- Одабери једну од доле наведених тема, осмисли и направи презентацију, у зависности од могућности на рачунару или у виду „скице" (на основу упутстава датих у претходној вежби).
- 1. Улога ликовне културе у нашем одрастању
- 2. Значај ликовне културе у мом образовању
- 3. Уметност као подстицај за дубљи доживљај света у ком живим

ДА ПОНОВИМО

У уметности се приказују различити догађаји из митова, религије и историје. Зато разликујемо **митолошке**, **религијске** и **историјске теме**.

Оригинал је уметничко дело које је изворно и непосредно направио уметник. Оно је једно, јединствено и непоновљиво.

Копија је дупликат оригинала. Копија се може правити да би се у музеју или галерији приказала нека уметничка дела, чији се оригинали не могу преносити и у њима изложити.

Плагијат је рад у ком се копира или присваја туђе дело, делимично или у целини, и приказује као сопствено.

Фотографије се према својој намени могу поделити на документарне, научне и уметничке. За сваку врсту фотографије веома је важно одабрати кадар.

Анимација подразумева стварање привида кретања неживих ликова, који могу да буду нацртани или направљени модели – лутке. За анимацију се данас користе и компјутерски изведене слике.

Уметност око нас

- Савремена технологија и уметност
- Уметнички пројекти рециклаже

Савремена технологија и уметност

„Да ли је рачунар алатка за руку или за мисао?"
Оливер Грау

Савремени технички проналасци, почев од фотографије, филма и разних видова дигиталне слике омогућили су и нове начине стварања уметничких дела.

Проналазак дигиталне слике као потпуно нове могућности у уметничком изразу прихваћен је у уметности. Осим видео-радова, дигитална слика се у ликовној уметности користи и у уметничким инсталацијама.

Савремена техничка достигнућа подстакла су стварање новог вида уметничког дела – **мултимедијлне инсталације**. Сам назив указује на то да је то дело у ком се користи више медија – слика, звук, светло и разни други ефекти.

Уметник користи могућности рачунарске, односно дигиталне технике у свом раду – дигиталну слику комбиновану са звучним и светлосним ефектима. Посетилац – учесник „улази" у виртуелни свет овог рада, сам бира етно музику, а има и посебну ултразвучну огрлицу, која ствара илузију могућности кретања у свим правцима. Такође, посетилац може сам да мења амбијент у виртуелном простору.

Информатика – коришћење дигиталне технологије

Џефри Шо, Град на длану

У раду Џефрија Шоа посетилац галерије је истовремено и учесник. Возећи бицикл који се налази у простору галерије, он може да „посети" виртуелни град.

Данас се могу пројектовати разни видови ласерске и холографске слике.

Иако се савремена технологија у великој мери користи у стварању уметничког дела, заслепљеност техничким могућностима може довести до тога да се рад уметника сведе само на пуку демонстрацију техничких могућности и њихових ефеката.

Савремени уметници користе најновију дигиталну технологију за стварање уметничких дела, где и поред видео пројекција, које су често великих димензија, уметници користе и могућности стварања различитих звучних и светлосних ефеката.

Тони Ослер, мултимедијална инсталација

Просторна инсталација Тонија Ослера је рад с мноштвом кугли које су распоређене у галеријском простору, при чему се на свакој кугли пројектују очи. Цео простор је у мраку, осим „светлости" очију, што доприноси мистичности призора. Распоредом кугли које „лебде" свуда у простору, с (пројектованим) очима које „гледају" посетиоца из разних и сасвим неочекиваних углова, створен је утисак стања „надзирања" са свих страна – стање које окружује савременог човека.

ЗАНИМЉИВОСТ...

Као део мултимедијалне инсталације постављене у галеријским и музејским просторима неки уметници поред рачунара, видео пројектора, музике и различитих звукова, укључују чак и роботе.

Уметнички пројекти рециклаже

Уметнички пројекти рециклаже организују уметници с идејом да се очисти и сачува природно окружење. Зато они користе разне врсте одбачених предмета и делова предмета и користе их да напараве свој рад.

У оквиру уметничких пројеката рециклаже често се организују акције прикупљања отпада, а самим тим и чишћења природног окружења.

Уметнички пројекат под називом „Скелетно море" заједнички је пројекат уметника Жоаоа Паринха из Португала и сурфера Ксанди Креузедера из Немачке, у ком су обједињене уметничке и еколошке идеје. Прикупљајући отпад, али истовремено и организујући чишћење морских плажа широм света, они праве неку врсту скулпторске инсталације од разних делова морског отпада. Олупине, различити пластични и метални делови, куке, ужад и други отпад с морских плажа елементи су од којих се прави уметничка инсталација.

Идеја овог уметничког пројекта је здраво природно окружење мора и океана, као и одржавање мора и океана чистим.

Жоао Паринх и Ксанди Креузедер, пројекат Скелетно море, Лулу

Уметник организује акцију прикупљања отпада с плаже, у којој учествују и деца и одрасли. Уметничка акција подразумева истовремено и чишћење плаже и прикупљање елемента за уметнички рад. Одбачени предмети за овај рад прикупљени су на острву Лулу у Абу Дабију. Реч „лулу" на арапском језику значи бисер, па је тако назван и сам рад.

Користећи одбачене грамофонске плоче, уметница Џин Шин направила је рад под називом Звучни талас. Сам назив рада упућује на звук, односно музику која се чула с грамофонских плоча. Уметница је топљењем повезала танке плоче и направила је компактну масу у виду великог таласа. У раду је складно повезана идеја музике и таласа, те је настао „звучни талас".

Џин Шин, Звучни талас

Биологија – заштита животне средине

ЗАНИМЉИВОСТ...

Значај уметничких пројеката рециклаже је пре свега што подстичу свест о важности екологије и очувања планете. Да из таквих пројекта настају и нека вредна дела сведоче и изложбе које се организују и у музејима.

Вежбе

Савремена технологија и уметност

- Пажљиво погледајете примере уметничких дела у овом одељку. Замислите да имате могућност да направите рад у галеријском простору, користећи савремену технологију. Осмислите, скицирајте и насликајте свој рад у простору галерије једном од традиционалних техника по свом избору. Затим насликајте и образложите свој рад, указујући на који начин сте користили савремену технологију. Нека сваки ученик прокоментарише рад друга/другарице из клупе, водећи рачуна да уочи и истакне да ли је идеја добра или није, али и да наведе шта га је подстакло на такво мишљење.

Уметнички пројекти рециклаже

- Осмислите заједнички пројекат прикупљања и рециклаже одбачених ствари у својој школи.

- На часу поведите разговор о томе шта спада у најзначајније културно наслеђе у вашем крају (селу/граду). Направите уметничку акцију чишћења окружења у коме се налази одабрани пример вашег културног наслеђа. Затим заједно направите план како да то наслеђе на најбољи начин представите јавности. Осмислите пројекат о значају очувања наслеђа. Поделите се у групе. Једна група прави слоган којим ће се промовисати основна идеја акције. Друга група ради плакат за уметничку акцију. Трећа група фотографише одабрани пример културног наслеђа и штампа фотографије. Четврта смишља и краснописом исписује основне идеје – поруке о значају очувања културног наслеђа. На крају се прави изложба целог припремљеног материјала.

ДА ПОНОВИМО

Савремени технички проналасци, почев од фотографије, филма и разних видова екранске слике, омогућили су и нове начине стварања уметничких дела.

Проналазак дигиталне слике, као потпуно нове могућности прихваћен је у уметности, пре свега у уметничким видео-радовима, али и у мултимедијалним уметничким инсталацијама.

У мултимедијалним уметничким инсталацијама користи се више медија – пројектовање слика, звукова, као и светлосни и разни други ефекти.

У модерно доба уметници праве уметничке пројекте рециклаже. Овакве пројекте они организују с идејом да направе дело које ће помоћи да се сачува природно окружење. Зато они користе разне врсте одбачених ствари и делова предмета, притом организујући акције прикупљања отпада, а самим тим и чишћења природног окружења.

МОЈИ УТИСЦИ О ИЗЛОЖБИ

ПОЈМОВНИК

А

Анимирати (лат. *animare*) – дати душу, оживети

Арабеска – шара; врста орнамента састављенод од геометрисјких, биљних или животињских облика

Аутопортрет – уметничко дело на ком уметник приказује себе

Б

Бордура – шара уз саму ивицу неког предмета

В

Ваздушна перспектива – начин приказивања дубине простора који се заснива на промени која настаје због слојева ваздуха. Што су облици даље од посматрача, боје су блеђе, а обриси све нејаснији.

Варијације (лат. *variatio*) – промене у изгледу, својствима; делимично одступање од неког нацрта или плана

Вертикална композиција – композиција на којој су ликовни елементи доминатано организовани по вертикали

Д

Декорација (лат. *decoratio*) – украшавање, украс

Дигитална фотографија – фотографија која се прави помоћу дигиталних, електронских уређаја

Дијагонална композиција – композиција на којој су ликовни елементи доминантно организовани по дијагонали

Документарна фотографија – фотографија на којој су снимљени људи, појаве и догађаји који имају значај као документ свог времена

Ж

Жабља перспектива – начин приказивања простора и облика у њему гледаних одоздо према горе

И

Икона (грч. *εἰκών*) – образ, лик, представа, слика на дрвету или камену с ликом Исуса Христа, Богородице, светитеља и догађаја из историје цркве и *Светог писма*.

Иконографска перспектива – начин приказивања простора и облика у њему у ком се види „све и одједном"; назива се још и обрнута перспектива, јер се облици приказују с више страна

Илузија (лат. *illusion*) – обмана, привид, варка, уображење; чулна обмана у којој се неки предмет или појава виде друкчије него што јесу у стварности

Илузија простора – приказивање дубине простора ликовним елементима на дводимензионалној равни

Историјске теме – у ликовној уметности односе се на приказивање значајних историјских догађаја

К

Карактер (грч. *Χαρακτήρα*) **–** збир свих особина или својстава који одликују једну особу, предмет или појаву; изворна грчка реч односи се на знак отиснут на новчићу

Колористичка перспектива – начин приказивања простора који се заснива на динамичкој вредности боја – топле боје стварају утисак да су ближе, а хладне боје да су даље од посматрача

Композиција (лат. *compositio*) – састављање, састав, склоп; састављање и распоред елемената у једну повезану целину; структура ликовног дела

Контраст – однос супротности

Копија – прављење дупликата оригинала (уметничког дела)

Кружна композиција – композиција на којој су ликовни елементи организовани тако да стварају неку врсту круга

Л

Легат – завештање; остављање у наследство једног дела оставштине, (уметничких) дела

Линеарна перспектива – начин приказивања простора и облика у њему из стајалишта стајалишне тачке, при чему се облици приказују по геометријској шеми просторне или оптичке пирамиде

Линија хоризонта – хоризонтална линија која изгледа као граница између тла и неба

М

Митолошке теме – теме у уметности у којима се приказују ликови и догађаји из митова

Н

Научна фотографија – фотографија која је урађена с намером да служи за научне сврхе, у области биологије, хемије, медицине, астрономије и др.

О

Оптика (грч. *ὀπτική*) – наука о природи светлости и законима гледања; изворна старогрчка реч значи изглед, појава

Оригинал – уметничко дело које је изворно и непосредно урадио сам уметник

Орнамент (лат. *ornamentum*) – шара, украс, накит; шара састављена од биљних, животињских, људских или геометријских мотива

П

Перспектива (лат. *perspectiva*) – начин приказивања простора на дводимензионалној равни

Пирамидална композиција – композиција на којој су ликовни елементи тако организовани да чине неку врсту пирамиде

Плагијат – рад у ком се копира туђе дело, делимично или у целини, и представља као своје

Пропорције – размера; однос делова према целини

Птичја перспектива – начин приказивања простора и облика у њему гледаних одозго

Р

Равнотежа – уједначен однос

Религијске теме – односе се на приказе из живота Исуса Христа, Богородице, хришћанских светитеља и мученика, старозаветних пророка

Розета – орнамент у виду круга

С

Скица или нацрт – цртежи који служе као предложак за израду уметничког дела; цртежи у којима се разрађује идеја за неко уметничко дело

Стилизација – поједностављивање облика с намером истицања одређених одлика

Сфумато – начин сликања којим се постиже утисак „измаглице"

Т

Тачка недогледа – тачка на линији хоризонта у којој се облици губе из вида посматрача

У

Угаона перспектива – начин приказивања простора и облика у њему у ком је угао гледања померен у односу на центар

Уметнички пројекти рециклаже – пројекти у којима уметници користе одбачене предмете и њихове делове за свој рад

Уметничка фотографија – фотографија коју уметник прави с намером да њоме предочи неку своју уметничку идеју

Ф

Фотографија – слика направљена помоћу фото-апарата; слика настала деловањем светлости на подлогу осетљиву на светлост; *светлопис*

Фриз – орнамент у виду траке

Х

Хармонија – склад; усклађеност делова неке целине

Хоризонтална композиција – композиција на којој су ликовни елементи доминантно распоређени по хоризонтали, то јест водоравно

Ц

Циклус – серија уметничких радова које један уметник ради у више варијанти, а на исту тему

КОРИСНЕ ИНТЕРНЕТ АДРЕСЕ

Народни музеј, Београд
http://www.narodnimuzej.rs/

Музеј савремене уметности, Београд
https://www.msub.org.rs/

Музеј примењене уметности, Београд
http://mpu.rs/

Музеј града Београда
http://www.mgb.org.rs/

Педагошки музеј, Београд
http://www.pedagoskimuzej.org.rs/

Етнографски музеј, Београд
https://etnografskimuzej.rs/

Историјски музеј Србије, Београд
http://imus.org.rs/

Музеј науке и технике, Београд
http://www.muzejnt.rs/

Галерија Матице српске, Нови Сад
http://www.galerijamaticesrpske.rs/

Музеј савремене уметности Војводине, Нови Сад
https://www.msuv.org/

Спомен збирка Павла Бељанског, Нови Сад
http://www.pavle-beljanski.museum/home.php

Народни музеј, Ниш
http://narodnimuzejnis.rs/

САДРЖАЈ

ПРВИ ДЕО
ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА

КОМПОЗИЦИЈА 8

Композиција линија 8

Композиција боја 10

Композиција облика 12

Равнотежа – симетрична, асиметрична и оптичка 14

Контраст 16

Орнамент 18

Арабеска 22

ПРОПОРЦИЈЕ 24

Пропорције главе човека 24

Пропорције људског тела 26

ПЕРСПЕКТИВА 28

Линеарна перспектива 28

Жабља перспектива 32

Птичја перспектива 33

Иконографска перспектива 34

Ваздушна перспектива 36

Колористичка перспектива 38

ДРУГИ ДЕО
КОМУНИКАЦИЈА

ТЕМЕ У УМЕТНОСТИ 48
Митолошке теме 48
Религијске теме 50
Историјске теме 54

ОРИГИНАЛ И КОПИЈА У УМЕТНОСТИ 58
Оригинал, копија и плагијат. 58

ФОТОГРАФИЈА. 60
Документарна, научна и уметничка фотографија 60
Дигитална фотографија – аутопортрет / „селфи" 64

АНИМАЦИЈА 66
Поступак креирања анимације 66

СЦЕНА. 68
Обједињавање покрета, игре и звука 68

ТРЕЋИ ДЕО
УМЕТНОСТ ОКО НАС

Савремена технологија и уметност. 74
Уметнички пројекти рециклаже. 76

ПОЈМОВНИК 81

КОРИСНЕ ИНТЕРНЕТ АДРЕСЕ 85

др Рајка БОШКОВИЋ

ЛИКОВНА КУЛТУРА
за 7. разред основне школе
прво издање, 2020. година

Издавач
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Београд, Обилићев венац 5
www.zavod.co.rs

Лектор
Јелка ЈОВАНОВИЋ

Ликовни уредник
мр Бранислав НИКОЛИЋ

Графички уредник
Слађана МАНОЈЛОВИЋ

Коректура
Завод за уџбенике

Припрема за штампу
Мирко ЈЕКОВИЋ

Дизајн корица
мр Бранислав НИКОЛИЋ

Обим: 11 штампарских табака
Формат: 20,5 x 28,5 cm
Тираж: 2000 примерака
Рукопис предат у штампу јула 2020. године.
Штампање завршено јула 2020. године.
Штампа: „Сајнос", Нови Сад